

Aceasta este viața veșnică.
Studii de gnoseologie patristică

Editor: Pr. Dr. Ștefan ZARĂ

Coperta, desene și viziunea grafică: Ana-Maria ZARĂ

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

VARSANUFIE, arhiepiscopul Râmnicului

Aceasta este viața veșnică : studii de gnoseologie patristică / Varsanufie,
Arhiepiscopul Râmnicului. - Râmnicu-Vâlcea : Praxis, 2015

Bibliogr.

ISBN 978-606-8435-16-9

276

Toate drepturile pentru această ediție sunt rezervate Editurii *Praxis* a Arhiepiscopiei Râmnicului.

Reproducerea parțială sau integrală a textului sau a imaginilor fără acordul scris al editorului este interzisă și se va pedepsi conform legilor în vigoare.

© **Editura *Praxis* a Arhiepiscopiei Râmnicului**

STUDIA ACADEMICA

2

† VARSANUFIE
ARHIEPISCOPUL RÂMNICULUI

Aceasta este viața veșnică.
Studii de gnoseologie patristică



Editura *Praxis* a Arhiepiscopiei Râmnicului

Râmnicu Vâlcea - 2015

CUVÂNT ÎNAINTE

Teologia patristică în integralitatea ei, ca aprofundare a Cuvântului lui Dumnezeu din Sfânta Scriptură, dezvoltă în chip lămurit coordonatele biblice ale învățaturii despre cunoașterea lui Dumnezeu ca realizându-se nu la nivel conceptual, ci la nivelul comuniunii personale: „Gustați și vedeți că bun este Domnul” (*Psalm XXXIV*, 8). Comuniunea omului cu Dumnezeu, adică părtășia la viața dumnezeiască, este izvor al cunoașterii lui Dumnezeu, „comuniune ce debutează prin revelarea sau descoperirea lui Dumnezeu în lume și se împlinește prin răspunsul corespunzător al omului”¹. Acest dialog continuu dintre om și Dumnezeu, ca Izvor al cunoașterii, este un permanent act chenotic al lui Dumnezeu; Dumnezeu Tatăl Se dăruiește pe Sine prin Fiul în Duhul Sfânt sau, după cuvintele Sfântului Chiril al Alexandriei, „nu se întâmplă să se poată ridica cineva la înălțimea adevăratei vederi a lui Dumnezeu, dacă nu s-a coborât mai întâi Dumnezeu Însuși și nu S-a făcut în așa fel încât să fie accesibil minților noastre. Și numai chemându-ne El, urcăm spre vârful suprafiresc și ridicat peste toate, adică spre cunoștința adevărată. Iar aceasta o va face Hristos, descoperindu-ne nouă pe Tatăl și Dumnezeu”². Primirea adevărului care s-a revelat și se revelează se numește cunoașterea lui Dumnezeu (theognosia)³; iar Adevărul este Hristos Fiul lui Dumnezeu „temeiul adevărat al credinței și norma cunoașterii nerătăcite a lui Dum-

¹ Georgios MANTZARIDIS, *Morala creștină*, vol. II, traducere de Diacon Drd. Cornel Constantin Coman, Editura Bizantină, București, 2006, p. 25.

² Sfântul CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Închinarea și slujirea în Duh și Adevăr*, VII, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru STĂNILAOE, col. «PSB», vol. 38, Ed. IBMBOR, București, 1991, p. 227.

³ Nikolaos A. MATSOUKAS, *Istoria filosofiei bizantine. Cu o anexă despre scolasticismul Evului Mediu*, traducere de Pr. prof. dr. Constantin Coman și Nicușor Deciu, Editura Bizantină, București, 2011, p. 277.

nezeu”⁴. Întruparea Mântuitorului Hristos constituie, astfel, pentru Sfântul Chiril al Alexandriei punctul central al theognosiei; numai prin Fiul Îl putem cunoaște pe Dumnezeu Tatăl: „Căci prin Fiul se poate apropia cineva de Dumnezeu-Tatăl. Fiindcă, pe măsura cunoașterii Celui Născut, vom ajunge și la Născătorul. Pentru că este neîndoielnic că, dacă va crede cineva că Fiul subzistă ca Fiu, deci ca Cel din ființa Născătorului, va cunoaște desigur și pe Tatăl [...]. De aceea spune că e cu neputință a cunoaște vreunii pe Tatăl dacă nu-L cunosc întâi pe El, adică pe Fiul [...]. Căci am cunoscut în Fiul, cine e Tatăl, și nu numai că L-am cunoscut, ci L-am și privit, sau L-am văzut”⁵.

Cunoașterea lui Dumnezeu nefiind o cunoaștere intelectuală, livrescă, ci experiența Cuvântului în viața credinciosului, presupune un anumit efort din partea omului; numai după o anumită curățire a omului, după eliberarea lui de patimi, se poate ajunge către creșterea în cunoașterea lui Dumnezeu: „[...] Harul cunoștinței celei preaînalte rămâne inaccesibil celor mulți. El e accesibil numai celor ce pot străbate la ea, mai bine zis celor ce au fost chemați la aceasta de Dumnezeu, cum a fost Moise, dacă deci este cineva slujitor credincios și devotat în casa lui Dumnezeu, va fi și el ales ca acela și în stare să fie aproape de Dumnezeu, prin petrecerea lui în sfințenie și cunoștință. Vom fi astfel împreună cu El, care zice: «Iar tu stai aici cu Mine» (*Deuteronom V, 31*)”⁶.

Mântuirea omului, ca stare de îndumnezeire a acestuia, este condiționată de cunoașterea lui Dumnezeu (θεογνωσία): „Și aceasta este viața veșnică să Te cunoască pe Tine singurul și adevăratul Dumnezeu și pe Iisus Hristos pe care L-ai trimis” (*Ioan XVII, 3*). Cunoașterea lui Dum-

⁴ Sfântul CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, IX, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru STĂNILOAE, col. «PSB», vol. 41, Ed. IBMBOR, București, 2000, p. 839.

⁵ Sfântul CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, IX, în col. «PSB», vol. 41, pp. 841-842; 843; 845.

⁶ Sfântul CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Închinarea și slujirea în Duh și Adevăr*, în col. «PSB», vol. 438, VII, p. 227.

nezeu însă nu se realizează livresc, ci prin trăire, prin experiențe personale. „Este comuniunea ce debutează prin revelarea sau descoperirea lui Dumnezeu în lume și se împlinește prin răspunsul corespunzător al omului”⁷. Prin nevoiță continuă și smerenie, omul ajunge la curățirea sufletului și vederea lui Dumnezeu, ce aduce dreapta cunoaștere a lui Dumnezeu: „urcând cu smerenie la mintea viguroasă și ațintind ochiul inimii spre neobișnuita înțelegere a lucrurilor”⁸.

† VARSANUFIE

ARHIEPISCOPUL RÂMNICULUI

9 iunie 2015, Sfântul Ierarh Chiril al Alexandriei

⁷ Georgios MANTZARIDIS, *Morala creștină*, vol. II, traducere de Diacon Drd. Cornel Constantin Coman, Editura Bizantină, București, 2006, p. 25.

⁸ Sfântul CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, II, 4, în col. «PSB», vol. 41, p. 214.

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE	5
COMUNICAREA PRIN ÎMPĂRTĂȘIREA DE CUVÂNTUL LUI DUMNEZEU ȘI TRUPUL EUHARISTIC AL MÂNTUITORULUI IISUS HRISTOS ÎN SCRIERILE SFÂNTULUI IERARH CHIRIL AL ALEXANDRIEI	9
1. Comunicarea cu Dumnezeu în și prin Sfânta Scriptură	12
2. Împărtășirea cu Trupul și Sângele Mântuitorului Hristos ca act de dăruire (comunicare) a lui Dumnezeu oamenilor	20
ΠΡΑΞΙΣ ȘI ΘΕΩΡΙΑ, ETAPE ALE CUNOAȘTERII LUI DUMNEZEU ÎN ÎNVĂȚĂTURA SFÂNTULUI CHIRIL AL ALEXANDRIEI	30
1. Posibilitatea cunoașterii lui Dumnezeu	33
2. Πρῶξις – începutul urcușului spre cunoașterea lui Dumnezeu	39
3. Vederea lui Dumnezeu (θέωρῖα) – izvorul cunoașterii lui Dumnezeu	45
ΠΟΛΙΤΕΙΑ, CALE SPRE CUNOAȘTEREA LUI DUMNEZEU ÎN ÎNVĂȚĂTURA LUI EVAGRIE PONTICUL	50
1. Eliberarea de patimi – început al cunoașterii lui Dumnezeu	55
2. Pocăința, întoarcerea omului către Dumnezeu.....	57
CUNOAȘTEREA LUI DUMNEZEU CA EXPERIERE PERSONALĂ ÎN ÎNVĂȚĂTURA SFÂNTULUI MAXIM MĂRTURISITORUL	62
1. Posibilitatea cunoașterii lui Dumnezeu	64
2. Curățirea de patimi și cunoașterea lui Dumnezeu.....	68

CUNOAȘTEREA LUI DUMNEZEU PRIN INTERMEDIUL ENERGIIILOR DIVINE NECREATE ÎN SCRIERILE SFÂNTULUI GRIGORIE PALAMA75

1. Cunoașterea intelectuală și cunoașterea mistică a lui Dumnezeu:
scolasticism versus isihasm 79
2. Îndumnezeirea omului și cunoașterea lui Dumnezeu 92
3. Vederea lui Dumnezeu – izvorul adevăratei cunoașteri 99

CUNOAȘTEREA LUI DUMNEZEU ȘI TAINA ZILEI A OPTA ÎN SCRIERILE SFÂNTULUI GRIGORIE PALAMA 113

1. Schimbarea la față a Mântuitorului Hristos: arătarea „întru putere” a
Împărăției lui Dumnezeu 116
2. Vederea lui Dumnezeu „față către față” 123
3. Monahismul – slujire profetică 126

CUNOAȘTEREA LUI DUMNEZEU ȘI DOBÂNDIREA ÎMPĂRĂȚIEI CELEI VEȘNICE ÎN ÎNVĂȚĂTURA SFÂNTULUI GRIGORIE DE NYSSA 133

1. Ținerea poruncilor dumnezeiești ca posibilitate a cunoașterii lui
Dumnezeu 136
2. Harul lui Dumnezeu și rolul lui în cunoașterea lui Dumnezeu 139
3. Căile cunoașterii lui Dumnezeu după Sfântul Grigorie de Nyssa146
4. Sălășluirea Cuvântului lui Dumnezeu în inima omului 150

BIBLIOGRAFIE 154

CUPRINS 164

Editura *Praxis* a Arhiepiscopiei Râmnicului

Str. Arhiepiscopiei, nr. 1, Râmnicu Vâlcea

email: editurapraxis@gmail.com